
VZPOMÍNKOVÁ VYPRÁVĚNÍ JAKO ZDROJ SPOLEČENSKÉ ODOLNOSTI

TEREZA KOZLOVÁ

Již třetím rokem pokračuje kolektiv dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., v projektu zaměřeném na téma krize ve vyprávění a v jazyce nejstarší generace.⁽¹⁾ Aktivita započala v roce 2022, přičemž na základě událostí, které se toho roku odehrály na Ukrajině, bylo původně obecněji pojaté téma krize zúženo na téma války a krizí válečných. Projekt se tedy soustředí na válečné krize v minulosti i současnosti a další okolnosti, které z válečných konfliktů vyplývají pro jednotlivce i celou společnost. Zvláštní pozornost je věnována specifickým jazykovým prostředkům, jimiž jsou tato témata popisována.

V rámci projektu jsou shromažďovány promluvy seniorů obsahující tato témata. Pro daný účel slouží jednak již existující archivy nahrávek (např. *Archiv zvukových záznamů nářečních promluv* budovaný v dialektologickém oddělení ÚJČ AV od 60. let 20. století), jednak jsou pořizovány nahrávky nové prostřednictvím terénních jazykových výzkumů.⁽²⁾ Části nahrávek, na nichž zaznívá zkoumané téma, jsou přepsány tzv. dialektologickou transkripcí a případně

1 Projekt je řešen v rámci výzkumného programu *Strategie AV21* Akademie věd České republiky. Program je každoročně vypisován jako jednoletý, avšak záměr autorů projektu je koncipován jako víceletý. Při úspěšném prodloužení aktivity jsou tedy rozšiřovány stávající výstupy a vytvářeny výstupy nové (podrobnosti o výstupech viz webová stránka projektu *Ve slovech*: <https://veslovech.cz/>).

2 O jednotlivých terénních výzkumech jsou sepisovány zprávy, které výzkum dokumentují (zpravidla počet mluvčích a jejich rok narození, témata hovoru, zachycené nářeční výrazy apod.). Součástí bývá i fotografie z výzkumu. Přehled zpráv lze nalézt na webu projektu v záložce Výstupy – Terénní výzkum.

opatřeny vysvětlivkami (např. dialektismů a vojenských slangismů). Následně je zvukový záznam společně s transkripcí zveřejněn ve zvukovém archivu na webových stránkách projektu *Ve slovech* (Šimečková et al. 2022–), kde je opatřen dalšími údaji o nahrávce (tj. místo a rok pořízení, příslušnost k nářeční skupině/podskupině, informace o mluvčím).

Součástí již zmiňovaného webu projektu jsou i další výstupy. Jedná se například o sérii podcastů, v nichž autoři svůj projekt představují a do nichž si také zvou hosty odborně komentující dílčí témata projektu. Nejedná se pouze o lingvisty, neboť projekt je svým zaměřením interdisciplinární, což dokazuje i spolupráce s Historickým ústavem AV ČR, v. v. i., který se na projektu podílí od roku 2023.

Dalším z výstupů je například slovník vojenských slangismů. V případě, že se zpracované slangismy vyskytují též ve *Slovníku nářečí českého jazyka*,⁽³⁾ na němž se v dialektologickém oddělení aktuálně také pracuje, jsou hesla s tímto slovníkem propojena, takže je možné zobrazit si jejich heslové stati bezprostředně.

Autoři projektu se snaží maximalizovat využitelnost jednotlivých výstupů v praxi, a proto lze na stránkách projektu nalézt též soubor edukačních materiálů, který mohou využít pedagogové. Vzhledem k výše zmiňovanému interdisciplinárnímu zaměření projektu mohou pracovní listy zařadit do výuky učitelé vyučující český jazyk, dějepis či občanskou výchovu. Učební materiály vždy vycházejí ze zvukového archivu – ze zvukové ukázky a její transkripce. Pomocí jednotlivých úkolů jsou žáci vybízeni k jazykové analýze (nářeční rysy, význam slov), historické analýze (určení a popis historické události), ale i k hlubšímu zamyšlení a diskusi (srov. otázku: Jaké emoce pravděpodobně mluvčí během popisované události zažívala?⁽⁴⁾).

V říjnu letošního roku byl v Brně uspořádán interdisciplinární workshop *Vzpomínková vyprávění jako zdroj společenské odolnosti*,

3 Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Dialektologické oddělení. 2016–. *Slovník nářečí českého jazyka*. <http://sncj.ujc.cas.cz> (přístup 7. 6. 2024).

4 Viz web projektu v záložce Výstupy – Edukační materiály – Pracovní list 1.

jehož se zúčastnili odborníci z oblasti jazykovědy, literární vědy, historie, etnologie aj. Tématy k řešení byly například válečné konflikty a tlak politické moci v České republice v minulosti a dnes, krizové situace, jejich řešení a jejich reflexe v jazyce a literatuře, vyprávění jako mezioborový fenomén, dějiny každodennosti, orální historie a paměťové instituce a mnohá další.

Workshop byl symbolickým zakončením práce v letošním roce, avšak posledním výstupem projektu rozhodně nebyl, neboť během trvání aktivity byla shromážděna unikátní autentická svědectví, která se mohou v budoucnosti stát podkladem pro další odborné a popularizační výstupy.

Mgr. Tereza Kozlová

Dialektologické oddělení

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

Veveří 967/97

602 00 Brno

kozlova@ujc.cas.cz



Text vznikl jako součást projektu Vzpomínková vyprávění jako zdroj společenské odolnosti (Strategie AV21: Odolná společnost pro 21. století. Řešitelka: Mgr. Marta Šimečková, Ph.D.).

LITERATURA

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Dialektologické oddělení. 2016–. *Slovník nářečí českého jazyka*. <http://sncj.ujc.cas.cz> (přístup 7. 6. 2024).

Šimečková, Marta et al. 2022–. *Ve slovech*. <https://veslovech.cz/> (přístup 7. 6. 2024).